

Яна Триньова,

кандидат юридичних наук, доцент,

адвокат

<https://doi.org/10.37374/2019-35-21>

Дискусія щодо правового регулювання темпоральних меж життя людини

22 жовтня 2019 року Центр медико-правових досліджень Національної академії правових наук України та Національної академії медичних наук України спільно з Київським регіональним центром Національної академії правових наук України, Регіональною організацією в підтримку права людини на гідну смерть та Адвокатським об'єднанням «Татаров Фаринник Головка» провів засідання «круглого столу» на тему «Правове регулювання темпоральних меж життя людини».

Метою заходу було: гармонізувати понятійний апарат у сфері визначення темпоральних меж людського життя, напрацювати міжгалузеве розуміння основних категорій в цій сфері, намітити шляхи правового врегулювання біоетичних проблем в зазначеній царині на теренах України.

З вітальними словами та доповідями виступили: Віце-президент - керівник Київського регіонального центру Національної академії правових наук України, академік НАПрН України, доктор юридичних наук,

професор Н. С. Кузнецова, керівник Центру медико-правових досліджень НАПрН України та НАМН України, член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор С. Г. Стеценко, завідувач кафедри філософії Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, президент Української асоціації біоетики, експерт ЮНЕСКО з біоетики, доктор філософських наук, професор С. В. Пустовіт, професор кафедри філософії Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, доктор філософських наук, професор Н. М. Бойченко, професор кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академік НАПрН України доктор юридичних наук, професор Н. О. Гуторова, професор кафедри цивільного, господарського та фінансового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені

Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор В. М. Пашков, викладач Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, професор В. М. Куц, доцент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент О. Е. Радутний, адвокат, Голова секції правових основ біоетики Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики Національної асоціації адвокатів України, засновник та Голова Регіональної організації в підтримку права людини на гідну смерть, кандидат юридичних наук, доцент Я. О. Триньова, партнер адвокатського об'єднання «Татаров Фаринник Головка», адвокат В. М. Федитник, доцент кафедри цивільного права Київського національного університету імені Тараса

Шевченка, кандидат юридичних наук К. В. Москаленко, доцент кафедри нейрохірургії Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, доктор медичних наук, доцент В. В. Медведєв, доцент кафедри анестезіології та інтенсивної терапії Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, кандидат медичних наук, лікар-анестезіолог Ю. І. Марков, Президент Всеукраїнської ради захисту прав та безпеки пацієнтів В. Г. Сердюк.

Засідання «круглого столу» відбулось у формі дискусії щодо основних проблем, пов'язаних з визначенням початку та закінчення людського життя. У дискусії активну участь взяли провідні науковці НАПрН України та інших правничих інституцій, представники закладів медицини, філософи, а також практикуючі юристи.

Віце-президент - керівник Київського регіонального центру Національної академії правових наук України, академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор Н. С. Кузнецова у вітальному слові

подякувала керівнику Центру медико-правових досліджень НАПрН України та НАМН України за ініціативу у проведенні даного заходу. Наголосила на важливості гармонізації правового та медичного визначення початку життя людини, а також на важливості обговорення та правової регламентації форм позбавлення життя людини на прохання.

Керівник Центру медико-правових досліджень НАПрН України та НАМН України, член-кореспондент НАПрН України, доктор юридичних наук, професор С. Г. Стеценко акце-

нтував увагу присутніх, що це не перший подібного роду захід у стінах Київського регіонального центру НАПрН України. Всі ідеї, які будуть

запропоновані та обговорені, за умови їх життєздатності, повинні бути реалізованими за участі профільних комітетів Верховної Ради України, Міністерства охорони здоров'я України. За результатами роботи «круглого столу» буде підготовлено збірку матеріалів, яка охопить всі подані пропозиції щодо правового врегулювання темпоральних меж життя людини.

Професор кафедри філософії Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, доктор філософських наук, професор Н. М. Бойченко, відкриваючи першу частину засідання «круглого столу» присвяченого проблемам визначення і правового врегулювання початку життя людини, зазначила, що для етики й права очевидною стає нагальна потреба з'ясування ціннісного підґрунтя людського життя, межі втручання та можливості впливу як на його початок, так і на його завершення. Гуманітарні науки та сучасне право вважають невід'ємною складовою людської природи права і свободи людини (зокрема й право на життя). Поняття, що їх позначають, можуть бути розглянуті як у контексті права та політології та інших спеціальних наук, так і на філософському рівні, а точніше – крізь призму прикладної етики.

Професор кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, академік НАПрН України

доктор юридичних наук, професор Н. О. Гуторова привернула увагу, що усталене визначення в кримінальному праві України моменту початку

кримінально-правової охорони життя людини як початку фізіологічних пологів застаріло і потребує вдосконалення. Ґрунтуючись на положеннях медичного права, необхідно встановити, що таким моментом є, як мінімум, початок наступного дня після перебігу 22 тижня вагітності. Перенесення цього моменту на більш ранній період розвитку плоду потребує подальшого обговорення серед фахівців в галузі права та медицини.

Доцент кафедри цивільного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук К. В. Москаленко присвятила свою доповідь

правовому статусу ембріона людини, під час якої наголосила, що його статус є досі невизначеним у доктрині та судовій практиці. Основними точками зору щодо правової природи ембріона людини є: ембріони є суб'єктами права; ембріони мають

умовну правоздатність; ембріони є річчю. Доповідач звернула увагу на певне протиріччя в правовій позиції українського законодавця, який з одного боку наділяє ембріонів інтересами, а з іншого – використовує таку правову термінологію, що свідчить про можливість визнання ембріонів речами.

Доцент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент О. Е. Радутний констатував факт, що загальноновизнаним у кримінальному праві вважається пов'язувати початковий момент життя людини з початком фізіологічних пологів, а кінцевий момент життя – з смертю головного

мозку. Між тим, відповідно до резолюції Сесії Ради Європи по біоетиці (грудень 1996 р.), ембріон є людиною уже на 14-й день після запліднення, так само за даними сучасної фізики часом виникнення самостійного життя, в тому числі життя людини, є момент привнесення свідомості у будь-яке фізичне тіло, або момент привнесення певної інформації (хвильової соліторно-голографічної форми) у білково-нуклеїновий організм. Із затуханням окисно-відновлювальних процесів настає природна смерть біологічного тіла, але хвильова форма життя, поступово нарощуючи свої термодинамічні властивості, віддаляється й на останок залишає кліткові утворення тіла, повертається в геоко-

смічний простір живих інтелектуальних потоків, зливається у безсмерті з безмежним інформаційним простором космосу. Крім того, у зв'язку з появою *цифрової людини* (digital human being, Homo numeralis, Homo digitalis, або Homo horologium) біологічний вид Homo sapiens поступово здійснює спроби виходу за окреслені йому межі, штучного еволюювання за допомогою досягнень у сфері нейробіології, біоінженерії, створення живих істот, які поєднують органіку з неорганікою та(або) створення неорганічної форми життя. Це породжує складні та незручні питання для будь-якої галузі права на порозі кардинальних змін.

Партнер адвокатського об'єднання «Татаров Фаринник Головка», адвокат В. М. Федитник наголосив у своєму виступі на важливості суб'єктивного ставлення до моментів

початку та закінчення життя при вчиненні відповідних кримінальних правопорушень, оскільки вказане може відігравати ключову роль при розмежуванні незаконного абортів від вбивства, чи вбивства від наруги над тілом померлого. Також доповідач зауважив, що психічне ставлення до цих моментів може виражатись не лише у формі умислу, але й у формі необережності, про що доцільно зазначити в окремому положенні Загальної частини Кримінального кодексу України.

Завідувач кафедри філософії Національної медичної академії

післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, президент Української асоціації

біоетики, експерт ЮНЕСКО з біоетики, доктор філософських наук, професор С. В. Пустовіт відкриваючи другу частину засідання «круглого столу», присвяченого проблемі визначення і правового врегулювання закінчення життя людини та перспективі її розв'язання, звернула увагу на те, що аналіз та обговорення філософських, етико-правових та соціокультурних засад смерті та вмирання є дуже важливим для сучасного теоретико-філософського обґрунтування та розуміння цих феноменів, для формування відповідних соціальних практик, гуманізації медицини як теорії та практики, розробки відповідної моделі терапії і хоспісної медицини. Філософський аналіз смерті та вмирання важливий для конструювання сучасних смислів життя людини, для вдосконалення її як особистості, для формування етичних принципів та цінностей особистості.

Доцент кафедри нейрохірургії Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця, доктор медичних наук, доцент В. В. Медведєв звернув увагу на той акт, що дані біології, перш за все, генетики, молекулярної біології і ембріології констатують виключну значимість моменту фертилізації як вузького часового епізоду виникнення вповні достатнього фізичного субстрату нового індивідуального життя. Зва-

жаючи на обмеженість знань про функцію і можливі варіації поведінки мозку у межових станах серед науково-практичної спільноти провідних суспільств, питання вдосконалення протоколу й технічних

засобів верифікації смерті мозку актуальне. У вітчизняних умовах технічного й фахового забезпечення виконання вимог навіть уже існуючих протоколів практично неможливе. Юридично окреслюючи і звужуючи існування етично спірних явищ, слід залишати можливість прецедентної варіації рішень, приміром, шляхом уведення норми про долучення до їх прийняття сформованого *ad hoc* дискусійного кола близьких і таких, що відображають як суспільну, так і світоглядно значиму аргументацію, осіб.

Доцент кафедри анестезіології та інтенсивної терапії Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, кандидат медичних наук, лікар-анестезіолог Ю. І. Марков наголосив, на тому, що проблема помираючого пацієнта, особливо в непаліативній медицині, має цілу низку аспектів, які потребують міждисциплінарного обговорення за участі фахівців з біоетики, медичних працівників, серед них

анестезіологів, й потребує правового врегулювання. Також доповідач, проаналізувавши теоретичну модель закону «Про забезпечення права людини на гідну смерть», яку було підготовлено та заздалегідь надіслано для опрацювання всім учасникам дискусії, надав пропозиції змінити термін «лікар, який лікує» на «лікар-куратор», а слова «медичний заклад» на «заклад охорони здоров'я».

Професор кафедри цивільного, господарського та фінансового права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор В. М. Пашков в своїй доповіді звернув увагу на відсутність досліджень та позиції правознавців щодо паліативної до-

помоги. Однією з причин нерозуміння яким чином гарантії основоположних прав і свобод людини,

а саме, право на здоров'я та життя можна ототожнювати з правами невиліковних хворих та їх близьких. Зазначена проблема, свідчить про відсутність дієвої державної політики щодо захисту прав цієї категорії громадян, що підтверджується недосконалою нормативно-правовою базою. І на жаль основною концептуальною базою законодавства України щодо забезпечення прав невиліковних хворих є забезпечення їх лише знеболювальними препаратами.

Президент Всеукраїнської ради захисту прав та безпеки пацієнтів В. Г. Сердюк наголосив, на тому що сучасна Україна потребує негайної перебудови системи охорони здоров'я на підставі гуманізму, дотримання прав людини, «пацієнтоцентричнос-

ті» надання медичної допомоги, особливо з боку інституту сімейної медицини. Паліативна медицина є не альтернативою одному з видів позбавлення життя іншої людини на прохання, а є одним з етапів, який передувє позбавленню життя пацієнта на прохання. Це виключно реалізація права пацієнта яким чином піти йому з життя. Реалізація такого права має відбуватись виключно відповідно до чітко визначеної законом процедури. Відтак на державу покладається величезна відповідальність створити доступну, якісну та ефективну систе-

му паліативної і хоспісної допомоги, що дозволить пацієнту зробити усвідомлений вибір, розробити механізм реалізації права людини на закінчення життя на прохання, який би гарантував захищеність пацієнта від можливих зловживань у цій сфері.

Адвокат, Голова секції правових основ біоетики Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики Національної асоціації адвокатів України, засновник та Голова Регіональної організації в підтримку права людини на гідну смерть, кандидат юридичних наук, доцент Я. О. Триньова представила свою теоретичну модель закону «Про забезпечення права людини на гідну смерть». В цьому акті об'єднано три види позбавлення життя іншої людини на прохання: евтаназія, ортаназія та самогубство, асистоване лікарем. Розроблено процедури їх здійснення. Підставами для засто-

сування цих процедур є: 1) наявність невідворотних фізичних чи/та моральних страждань пацієнта; 2) наявність поінформованого, усвідомленого прохання пацієнта про припинення його життя; 3) термінальна стадія невиліковної хвороби

пацієнта; 4) здійснення процедури виключно лікарем; 5) здійснення процедури виключно відповідно до процедури встановленої в законі. Відрізняються ці процедури суб'єктом воле-виявлення на позбавлення життя та суб'єктом вчинення дій спрямованих на припинення життя особи, яка заявила про таке бажання. Всі інші випадки є правопорушеннями, в тому числі кримінальними, і потребують відповідного державно-правового реагування на них.

Викладач Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, професор В. М. Куц присвятив свій виступ доцільності переосмислення деяких аспектів кримінально-правової оцінки позбавлення життя іншої людини. Зокрема, доповідач запропонував пов'язувати початок життя людини не з початком фізіологічних пологів, а з життєздатністю плоду.

Далі, він підтримав висновок попереднього спікера щодо доцільності легалізації видів позбавлення життя іншої людини на прохання, про які йшлося в обговорюваному проекті закону «Про забезпечення права людини на гідну смерть», а також що протиправне спричинення смерті на прохання особи є самостійним

злочином проти життя, а не вбивством через відсутність у такому випадку насильства, як необхідної ознаки вбивства. Крім того, було наголошено на необхідності врахування зазначених положень при розробці нового Кримінального кодексу України.